

SEVR'İ BİLMEK LOZAN'I ANLAMAK*

Prof. Dr. Gülnihal BOZKURT**

Osmanlı Devleti 1914'de girdiği I. Dünya Savaşı'ndan son derece ağır şartları içeren 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak çıktı. Osmanlı Devleti'ne fiilen son veren bu Antlaşmanın ardından hemen İngiliz, Fransız ve İtalyan işgalleri başladı. Lord Curzon 18 Kasım'da Avam Kamarasında yaptığı konuşmada, "Kürt, Arap, Ermeni, Rum ve Yahudilerin Türk egemenliğinden kurtarılacağını" söylüyordu. Ermeniler de kurdukları alaylarla Mondros Ateşkes Antlaşması'yla onlara bırakılması düşünülen altı vilayeti ele geçirmek üzere Doğu Anadolu'da baskı ve zulme başladılar. Bu kara günleri Paris Barış Konferansında verilen onaya uygun olarak, Yunan Ordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkması ve Ege'ye yayılması takip etti.

Paris Barış görüşmelerinde Şubat başında kurulan "Yunan ve Arnavutluk Meseleleri Komitesi"nde Yunan heyetinin üyesi ve Dörtler Konseyi'nin danışmanı olarak yer alan Harold Nicolson¹ şunları yazmaktadır: 24 Mart: "Aşağı indim ve Amerikan delegesi Mezes'le görüştüm...Küçük Asya konusunda anlaşıyoruz. Ayvalık'tan Selçuk'un kuzeyine kadar bir daire. Bu da bir şeydir". 28 Mart: "Amerikalı delege Arnold Toynbee ile Türkiye'nin geleceğini konuştuk. Bir Ermeni Devleti için sınırları belirliyo-

* 08-12 Aralık 2003 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen Beşinci Uluslar Arası Atatürk Kongresi'nde Bildiri Olarak Sunulmuştur.

** Ankara Hukuk Fakültesi Türk Hukuk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı.

¹ H. Nicolson, *Peacemaking*, 1919, Boston, Paul C. Helmreich, *Sevr Entrikaları*, Çev. Şerif Erol, Sabah yay. İstanbul, 1996, s.64-84.

ruz...". 13 Mayıs: "Büyük haritamı yemek masasının üzerine yaymamla birlikte herkes başıma toplandı...Ben İtalyanlara Antalya'yı ve Fransa'dan kalan bölgeleri önerdim... Paylaşılacak pasta şimdi daha büyük gözüküyordu... İtalyanlar Ereğli'deki kömür madenlerini de istediler. Bu konuda bilgili olan bir İngiliz delegesi, "ama oradaki kömür çürük, pek işinize yaramaz" dedi...Sonlara doğru, Milletler Cemiyeti'nin Anayasası'nın "Mandalar" bölümünü açtık. Maddede, "İlgili halkın istek ve rızası ibaresi" vardı. Çok eğlenceli bulundu bu ibare. Nasıl da güldüler..."

Bir yabancı yazarın deyiimiyle, "Büyük güçler kamp ateşinin etrafında aç gözlerle fırsat kollayan kurtlar gibiydi. Çünkü Türkiye doğası gereği zengin, emperyalizm ise oburdu"².

Mart 1919'da Damat Ferit Paşa Sadrazamlığa getirilmişti. İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Richard Webb, Damat Ferit Paşa'nın Sadarete gelince kendisini ziyaret ederek, "kendisinin ve Padişah Efendisinin ümitlerinin Allah'tan sonra İngiltere'de toplandığını ve bu mesajın İngiliz Hükümetine iletilmesini istediğini"³yazmıştır.

17 Haziran 1919'da bir Türk heyetinin görüşmelere katılmasına izin verildiğinde, henüz bir barış taslağı hazırlanmamıştı.

Heyet başkanı Damat Ferit Paşa, "Tüm kabahatin İttihat ve Terakki Partisinde olduğunu belirterek, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünün korunmasını" isterken, "Ermeni sınırı, Mısır, Kıbrıs meselelerini görüşmeye hazır olduğunu" içeren bir metni Konsey'e sundu⁴. Bu metin için Wilson, "ömrümde bundan daha aptalca bir şey duymadım" derken, L. George "iyi espri" ifadesini kullanarak, "Türklerin siyasî kabiliyetsizliğinin en iyi kanıtı" yorumunu yapıyordu⁵.

Bu arada Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmış, halkı örgütlemeye başlamıştı bile. Mustafa Kemal Paşa, 23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi'ni açış konuşmasında "Tarih, bir milletin kanını, hakkını,

2 Helmreich, a.g.e., s.22.

3 G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev. Cemal Köprülü, TTK. Ankara, 1991, s.9.

4 Osman Olcay, *Sevres Antlaşmasına Doğru*, Ank. 1981, s.LXIX vd.

5 Helmreich, a.g.e., s.81.

varlığını hiçbir zaman inkâr edemez. Binaenaleyh böyle bir nikab-ı bâtilin arkasından vatanımız ve milletimiz aleyhinde verilen hükümler, kanaatler muhakkak iflasa mahkûmdur... Memleketimizde külliyetli ecnebi parası ve birçok propagandalar cereyan ediyor. Bundaki gaye pek aşıkardır ki millî hareketi yarıda bırakmak, millî emelleri felce uğratmak ve vatanı işgal gayelerine ulaşmaktır. Bununla beraber her devirde, her ülkede ve her zaman olduğu gibi, bizde de kalbi, asabî zayıf, gayrimüdrük insanlarla beraber, refah ve şahsî menfaatlerini vatan ve milletin zararında arayanlar vardır. ...zayıf noktaları arayıp bulmakta pek mahir olan düşmanlarımız ülkemizde bunu adeta bir teşkilat haline getirmişlerdir. Fakat mukaddes gayesi için çırpınan tüm millet azimle bunları mutlaka süpüreceklerdir”⁶ derken, L. George, 18 Ağustos 1919'da Avam Kamarası'nda yaptığı bir konuşmada, “İngiltere'nin Türkiye ile olan barış kadar yakından ilgisi olan başka hiçbir konu yoktur. İmparatorluğun geleceği, Türkiye konusunda varılacak çözüme bağlıdır” diyordu⁷.

19 Eylül'de Mustafa Kemal Paşa, Paristeki Yüksek Konsey'e, Damat Ferit Paşa başkanlığındaki heyetin halkın iradesini temsil etmediğini bildirerek, işgalleri protesto etti.

Osmanlı Hükûmeti ve İtilâf Devletleri tarafından “başarısızlığa mahkûm bir isyancı” olarak görülen Mustafa Kemal ve başında bulunduğu Anadolu Hareketi, giderek İstanbul Hükûmetinin denetimi elinde tutamadığını İtilâf Devletlerine gösterdi. Damat Ferit Paşa 30 Eylül'de istifa etti. İtilaf Devletleri bu istifayı şöyle yorumladılar: “Ferit son ana kadar bir kuvvet eşliğinde kendisi gitmek ya da bir kuvvet göndermekte çok ısrar etti. Biz mani olduk. Sonuçta seçilmiş hükûmet yerine, eylemlerini kontrol edemediğimiz Mustafa Kemal'e yardım ettik... Ama haklıydık. Çünkü Mustafa Kemal üzerine kuvvet yollasaydık, büyük bir olasılıkla o kuvvet Mustafa Kemal'in tarafına geçerdi”... İngilizler olumsuz havayı hissetmeye başlamışlardı. İstanbul'dan giden bir İngiliz raporunda şunlar yazılıdır:

6 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I-III, 1906-1938, TİEY, Ankara, 1981, 3. baskı.

7 Ömer Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926), Ankara, 1978, s.63.

“Müttefiklerin uygun bulduğu herhangi bir barış antlaşmasını, herhangi bir Türk hükümetinin kabul etmek zorunda olduğunu ummak için vakit geçmiştir. Türkiye’yi harap edenlerin Türkiye’nin idam fermanına da imza atmalarını sağlamak... için de geç kalınmıştır. Mütarekenin üzerinden geçen her gün, Türkler’in ...mütareke koşullarıyla yaşadıkları felâket duygusundan silkinmelerine yaramaktadır”⁸. Londra artık endişelidir.

Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışı, Anadolu’daki Kongreler ve Kuva-yi Milliye’nin hızla örgütlenip genişlemesi karşısında, Curzon’un Fransız Dışişleri Bakanı Pichon’a 10 Kasım 1919’da söylediği, “önümüzdeki ilkbahara kadar, karşımızda müttefiklerin empoze etmek isteyeceği türden bir anlaşmayı kabul edecek kimsenin kalmaması büyük bir olasılıktır; hatta o zamana kadar elinde ciddi anlamda kuvvet bulunduran birkaç taraftan biri haline gelecek olan mağlup Türklerin Müttefiklere savaş ilan ederek kendi koşullarını dayatmaları bile beklenebilir. Eğer durum böyle olursa Anadolu’yu nasıl fethedeceğimizi ya da bunu kimin yapacağını bilmiyorum. Düşmanlarımız arasında en zayıf ve perişan durumda olanın zaferi kazanması gibi bir kepezilikle karşılaşabiliriz”⁹ sözleri, Anadolu hareketinin geleceğini adeta gördüğünü göstermektedir. Ancak İngiltere’nin Hasta Adam’ın mirasından vazgeçemeyeceği parçalar vardır: Irak petroleri. Bu yüzden bölgedeki Kürtlerin İngiltere bakımından önemi çok büyüktür. Akdeniz’deki İngiliz Donanma Komutanı Amiral Sir F de Robeck, Lord Curzon’a 9 Aralık’da yolladığı yazıda: “...İngiliz kuvvetleri, Kürtleri Mustafa Kemal’e karşı kullanmak için her parayı ödemeye hazırdır”¹⁰ diyordu. Bu cümleler Sev’de yer alan özerk bir Kürdistan’ı da açıklamaktadır.

12 Şubat 1920’de Londra Konferansı (10 Mart 1920) toplandı. Artık Mustafa Kemal’in gücü anlaşılmıştı. Fransızlar İstanbul’un Türklere bırakılmasını savununca, L. George, “bu belayı ve potansiyel dert kaynağını Avrupa’dan atabilmek için büyük bir fırsatı şu anda gerçekten de kaçırıyor olabiliriz” dedi¹¹. Lord Curzon ise, “Türklerin kendilerine verilen ilacı

8 Helmreich, a.g.e., s.179.

9 Helmreich, a.g.e., s.136.

10 Kürkçüoğlu, a.g.e., s.68.

11 Helmreich, a.g.e., s.184.

yutmalarını tavsiye etmesini” Amiral Webb’e bildiriyordu¹². San Remo Konferansında ise (18-26 Nisan 1920) Paris ve Londra Konferanslarının belirlediği ilkelere dayanan bir taslak hazırlandı: “İngiltere, Irak ve Filistin’de, Fransa Suriye’de mandater devlet oluyorlardı. Güney ve Güneydoğu Anadolu’da İç Anadolu’ya kadar uzanan İtalyan ve Fransız nüfuz bölgeleri oluşacaktı. İngiltere’nin koruyuculuğu altında bir Kürdistan Devleti kurulacak, Doğu Anadolu Ermenilere verilecek, Yunanistan İzmir, Batı Trakya ve Doğu Trakya’nın büyük bölümünü alacak, Boğazlar uluslararası bir komisyona bırakılacaktı”.

Bu tasarı 11 Mayıs 1920’de Paris’te Osmanlı heyetine verildi. Bir ay içinde cevap beklendiği belirtildi. Churchill, şunları yazmıştır:

“Türk, kötü yönetim yüzünden, bitmez tükenmez felaketler ve harplerle çökmüş, çevresinde imparatorluğu paramparça olmuştu. Fakat o hâlâ canlı idi. Göğsünde, dünyaya meydan okumuş ve yüzyıllar boyunca bütün istilacılara karşı başarı ile mücadele etmiş bir ırkın kalbi çarpıyordu. Dünyaya düzen verecek adamlar Paris’in duvarları kumaş kaplı, yıldızlı salonlarında toplanmışlardı. İstanbul’da müttefik filolarının topları altında çalışan bir kukla hükümet bulunuyordu. Lâkin Türk’ün anayurdu Anadolu’nun sarp tepeleri üzerinde bir avuç insan kaderlerinin bu şekilde tayin edilmesini kabul etmiyorlardı”¹³.

Osmanlı Hükûmeti bu tasarıya 25 Haziran 1920’de cevabını sundu¹⁴. Bu cevabî yazıda, Osmanlı Hükûmeti, sürekli olarak “Paris Barış Konferansı’nın adalet ve hak duygu düşüncesi ile hareket edeceğinden emin olduğunu” vurgulamış; “Konferans Başkanı’nın yüce bir hak gözetirlik duygusuyla Osmanlı Devletinin salt yabancı baskılarla savaşa girdiğini kabul ettiğini, bu durumun barış koşullarını etkileyerek, Osmanlı Devletine diğer

12 Jaeschke, a.g.e., s.9.

13 İsmet Girdi, *Atatürk’ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi*, İstanbul, 1980, s.76.

14 Osmanlıca metin: *Peyam-ı Sabah*, 16 Temmuz 1336/1920, No:11014, s.2, 17 Temmuz 1336/1920, No:11015, s.1, 18 Temmuz 1336/1920, No:11016, s.2, 19 Temmuz 1336/1920, No:11017, s.2, 20 Temmuz 1336/1920, No:11018, s.2, 23 Temmuz 1336/1920, No:11020, s.2. Türkçe metin: Seha L. Meray-Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Çöküş Belgeleri*, Ankara, 1977, sh.7-30.

devletlere önerildiği kadar ağır koşullar dayatılamayacağı umudunda olduklarını, Osmanlı Devletinin savaşı ve acılarını yabancı topraklara götürmediği ve Osmanlı orduları yakıp-yıkma suçları işlemediği için Versailles'de büyük katkısı olan bu unsurların Osmanlı Devletinin barış antlaşması koşullarını etkilemeyeceğini düşündüklerini, ancak böylesine haklı olan bu umudun boşa çıktığını, kendilerine diğer yenik devletlerden çok daha ağır koşullar yüklendiğini” belirterek, “Osmanlı Devletinin hiç olmazsa eski müttefikleriyle eşit ölçüde işlem görmesi gerektiğini, bu tasarrufların kapsadığı göze çarpıcı eşitsizliği yalnız 12 milyonluk Türk değil, tüm İslam dünyasının yüreği sızlayarak duyacağını” da vurgulamıştır: “Gerçekte Devletin bütünlüğü, Ermenistan ve Hicaz’ın özgür ve bağımsız devletler konumuna getirildiği, Irak, Filistin ve Suriye’nin mandater devletlerin koruyuculuğu altında bağımsız devlet biçimine sokulmuş büyük iller olarak ayrıldığı, İngiltere yararına Mısır, Süveyş ve Kıbrıs’ın Osmanlı Devletinden çekip alındığı, Libya ve Akdeniz adaları üzerindeki tüm haklardan vazgeçilmesi istenmekle kalmayıp, Doğu Trakya ve İzmir yörelerinden de yoksun bırakıldıklarını, bunun Yunanistan yararına yapılacağını, Kürdistan’ın ayrılması hazırlandığı için, ülkenin geri kalan kısmının etkinlik bölgelerine bölündüğü, Devletin yüzölçümünün ve halkının üçte ikisini kaybedeceği, bununla kalmayıp Osmanlı Devletinin bağımsızlığına en ağır saldırılar içerdiği, İstanbul’da Padişah ve Osmanlı Hükümetinin yanında, kurulacak Boğazlar Komisyonunda Bulgaristan’ın bile temsilcisi varken Osmanlı Devletinin temsilcisi olmayacağı, uluslararası işgal kuvvetleri komutanlığına Osmanlı jandarmasının bağımlı tutulduğu, herhangi bir saldırıya karşı savunmada bulunmak olanağının ellerinden alınarak başkentin bile top menzili içinde bulundurulacağı, yasama, yürütme, yargı, maliye, ticaret alanlarındaki geniş saldırılarla, Osmanlı Devletinin iç ve dış bağımsızlığının tüm koşullarından yoksun edilerek uluslararası hak ve adalete, mantık ve hukuka aykırı bir durum yaratıldığı, tüm bir ulusu köleliğe mahkûm etmenin, politikaları her zaman gönül yüceliği dolu düşüncelerden ve özgürlük sevgisi ilkelerinden esinlenmiş olan ulusların duygularına kesinlikle aykırı düşeceği, bu nedenle Türk ulusunun iyi karşılanacağından ke-

sinlikle umutlu olarak, barışı içtenlikle hak ve adalet temelinde dayandırmak isteyen ulusların en soylu duygularına başvurulduğu” belirtilerek Osmanlı teklifleri sıralanmıştır:

“Ulusların kendi yazgılarına egemen olma hakkı tanınmakta, bu ilkenin hakkıyla uygulanması, halkın sayısına ilişkin inceleme yapılmasını gerektirecek olursa, bu incelemenin uluslararası kurullara gönderilmesi şimdiden kabul edilmektedir.

- Devlet, Ermenistan'ın 1918'de özgür ve bağımsız bir devlet olarak Osmanlı Devleti'nce tanındığını burada doğrular. Hicaz, Ege ve Akdeniz adaları, Kıbrıs, Süveyş kanalından, Suriye, Irak, Filistin, Mısır'dan vazgeçer.

- “Ermenistan sınırına bitişik Türk topraklarının askerden arındırılması, Kürtlere yerel özgürlük” ilkeleri kabul edilmiştir.

- “Hicaz'ın elden çıkması, Padişahın Halife sıfatıyla Mekke ve Medine'deki Kutsal Yerler üzerindeki asırlardır tüm İslam dünyasınca kabul edilen yetki ve ayrıcalıklarından vazgeçmesini gerektirmez ve sürre alayının gönderilmesine devam edilecektir”. Bu cümle bölgedeki siyasi gelişmelerin görmezden geldiğini ya da inkârını açıkça göstermektedir.

İtilâf Devletleri, hazırladıkları tasarı üzerinde, “Boğazlar Komisyonuna bir Osmanlı temsilcisinin alınması dışında hiçbir değişiklik yapmayacaklarını” belirterek, antlaşmanın imzası için Osmanlı delegelerine 27 Temmuz'a kadar süre verdiler: “Eğer Osmanlı Hükûmeti antlaşmayı imzadan kaçınır veya Antlaşmanın maddelerinin yürütülmesini sağlamak konusunda güçsüz bulunursa, Müttefikler bu kararı yeniden inceleyecek ve bu defa Türkiye'yi Avrupa'dan sonsuza dek kovmak durumuna girebileceklerdir. Osmanlı Devleti'ne bu antlaşmayı kesinlikle kabul etmesi için 10 gün süre verilmiştir”¹⁵.

Bu ültimatoma karşısında TBMM 18 Temmuz'da Misak-ı Milli sınırları içindeki vatan ve milleti kurtarmak için ant içti. 22 Temmuz 1920'de Yıldız Sarayında Padişah Vahdettin'in başkanlığında toplanan Meclis-i

¹⁵ İtilâf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne cevap metninden. Spa, 16 Temmuz 1920, Meray-Olcay, a.g.e., s.31-34.

Ali, Bakanlar Kurulu'nun 20 Temmuz 1920 tarihli tutanağını okudu. Tutanaakta¹⁶ şunlar yazılıydı: "Osmanlı Saltanatı ve Hükûmeti bugün iki olasılık karşısında bulunuyor: Ya antlaşmayı reddetmek, ki bu halde Osmanlı Saltanatına ve Hükûmetine son verilir. Varlığı 700 yıla yaklaşan eski ve yüce Osmanlı Saltanatı sonsuz parlak geçmişiyle çökerek, yüreğimizin birlikte çarptığı tüm İslâm dünyasının yüce çıkarları, Osmanoğullarının Saltanat ve Hilâfeti felâketli yıkıntılar altında yok olup gidecektir. Savaş geri gelecektir. Ya da kabul edilirse İstanbul Osmanlı Saltanatı ve İslâm Hilâfeti başkenti olarak kalmak üzere küçük bir Devlet varlığını koruyabilecektir... Düş kurmalarla ve olmayacak şeyleri kafamızdan geçirmekle uğraşılacak zamanlar geçmiş ve tüm ağırlığıyla önümüzde duran yıkımın ciddiyetiyle orantılı önlemler alınması zamanı gelmiştir... hiç olmazsa İst-ranca-Çatalca çizgisinin önceki sınırimız olan Mıdye-Enez'e kadar çıkarılması İzmir'in Hamburg kenti türünden özgür bir kent konumu ve kendine özgü yönetiminin kabul edilmesi, kabul edilmezse İzmir-Trakya'nın uluslararası yönetime geçmesi gibi küçük değişikliklerin bir kez daha Yüce Barış Meclisi'nin insaf ve hakgözetirlik duygularına sunulması uygun görülmüştür".

Görülüyor ki bir ulusun geleceği, topraklarını işgal eden devletlerin insaf ve hakgözetirlik duygularına bırakılmıştır. Mustafa Kemal der ki, "İnsaf ve acıma dilenmekle ulus işleri, devlet işleri görülemez. Ulusun ve devletin şeref ve bağımsızlığı sağlanamaz. İnsaf ve acıma dilenmek gibi bir ilke yoktur. Türk ulusu, Türkiye'nin gelecekteki çocukları bunu bir an bile unutmamalıdır"¹⁷ ve Mustafa Kemal de iki olasılıktan söz eder, onun öngördüğü olasılıklar İstanbul Hükûmetinden farklıdır: "Ya istiklâl ya ölüm".

23 Temmuz 1920'de Mustafa Kemal, "Bağımsızlık davamızda ölünceye kadar sebat ve ısrar edeceğiz" demiştir¹⁸.

16 Meray-Olcay, a.g.e., s.35-37.

17 Söylev, s.257.

18 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV, 1991, s.360.

İstanbul'da ise, Osmanlı Meclis üyeleri söz alarak antlaşmanın kabulü gerektiğini söylerken, Abdurrahman Şeref Efendi, "Anadolu'daki hareketlerin bastırılması için elbirliğiyle çalışmak gerekeceği, buna girişilmezse Yunan askerinin Anadolu'ya girerek ulusal saygınlığımızı tümüyle sarsacağı"19 belirtti.

İtilâf Devletleri de "30 Temmuz'da Kemalistlerin hareketlerinde ısrarları halinde müttefiklerin ve özellikle Yunan ordusunun yürüyüşe geçeceğini, İstanbul'un elden çıkacağını ve nihayet devletin ortadan kalkmasının kaçınılmaz olacağını anlatmak için ehil ve yetenekli bir heyetin teşkilini" Osmanlı Hükûmetine tavsiye ettiler20.

Osmanlı delegeleri bir Fransız gemisiyle Fransa'ya gönderildi. Paris'te antlaşmanın hükümlerinin yumuşatılması için yapılan son rica reddedildi. 433. md. ve eklerden oluşan Sevr 10 Ağustos 1920'de imzalandı. Bu anlaşmayı İtilâf Devletlerinin yanısıra, Yunanistan, Japonya, Ermenistan, Belçika, Hicaz, Polonya, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ve Çekoslovakya da imza ettiler. Miras ortadaydı artık, bölüşülebilirdi.

Sevr, I. Dünya Savaşı sonrası imzalanan barış antlaşmalarının en ağırıdır. Kin ve intikam kokar. Türkün ana yurdunu parçalar, yapay devletler oluşturur. Türk'e hayat alanı yoktur. Bu Antlaşma, TBMM Hükûmeti tarafından reddedilmiştir. Mustafa Kemal ise, 17.01.1921'de United Telegraph muhbirine verdiği demeçte, "siyasî, adlî, iktisadî ve malî bağımsızlığımızı imhaya ve sonuç olarak yaşama hakkımızı inkâr ve ortadan kaldırmaya yönelik olan Sevr Antlaşması bizce mevcut değildir" demiştir. Mustafa Kemal şöyle der: "Oysa Türk'ün onuru, kendine güveni ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir".

Kurtuluş Savaşı'na rağmen İngiltere sonuna kadar Sevr'i uygulamaya çalıştı. Büyük Taarruz'un dördüncü günü, Atina'daki İngiliz Maslahatgüzarı, Lord Curzon'a çektiği telgrafta, "İngiliz arslanı sayesinde kral Konstantin'le kraliçe Sophia'nın Ayasofya kilisesinde taç giymelerini sabırsız-

19 Meray-Olcay, a.g.e., s.39.

20 Jaeschke, a.g.e., s.203.

İhla beklediklerini, İstanbul'un Yunanlılara devrinin Doğu Sorunu'nun tek çözüm yolu olduğunu, Sevr'in 36. md.nin de bunu ima ettiğini" yazıyordu²¹. Ertesi gün Başkomutanlık Meydan Muhaberesi kazanıldı. Ama 7 Eylül sabahı Lord Curzon, "Anadolu'da Yunan başarısızlığı bizim Avrupa politikamızı terk etmemiz için bir neden değildir" derken, Koloniler Bakanı Churhill ve Başbakan L. George, "ne pahasına olursa olsun Boğazların Kemalistlere kaptırılmayacağını, İngiliz kara ve deniz askerlerinin tüm güçleriyle sıfahla karşı koyacaklarını" belirtiyorlardı²².

Türkiye Heyeti'ni Lozan'da bekleyen, bu düşünceleri temsil eden yabancı diplomatlardır. İsmet İnönü 11 Kasım'da Lozan'a gittiğinde kimseyi bulamaz. Konferans 13 Kasım'dan 20 Kasım'a bırakılmış, Türk tarafına haber bile verilmemiştir. İnönü, bu bir haftalık sürede Fransa'nın daveti üzerine Paris'e gider ve başbakanla görüşür "Bütün merakım, sulh var mı, yok mu, bunun üzerinde teşhis koymaktı" der ve²³ bu görüşmeyi şu cümleyle Ankara'ya özetler: "Müzakereler çetin olacak"²⁴. Öyle de olur. Ama Lozan'daki heyetimize verilen talimata göre, iki konu tartışılmaz bile: Anadolu'da Ermeni yurdu ve Kapitülasyonlar. Türk Hükümeti, bu konularda tekrar savaşa hazırdır.

20 Kasım'da konferans açılır.²⁵ 21 Kasım'da İsmet Paşa Curzon'la konuştuğunu, kendisine "sizin için en önemli konu nedir" diye sorduğunu, "tam bağımsızlık" cevabını verdiğini yazar. Curzon İsmet Paşanın açılıştaki ünlü söylevini sert bulduğunu söyler. "ızdırap çekmiş bir milletin şikayetleri" diyen İsmet Paşa havayı şu cümleyle açıklar: "...dış görünüş fırtı-

21 Bilal Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e, 1921-1922*, Ankara, 1989, s.337-338.

22 Şimşir, a.g.e., s.376.

23 İnönü, *Hatıralar*, 2. Kitap, Bilgi Yayınları, Ankara, 1987, s.48-49.

24 Bilal Şimşir, *Lozan Telgrafları (1922-1923)*, Ankara, 1990, TTK Bas., s.105 vd.

25 TBMM Hükümeti'nin İstihbarat şubesi Berlin'den 18 Kasım'da "İsmet Paşanın Paris'ten Lozan'a döndüğünü ve 19 Kasım'da ön müzakere için Poincare, Lord Curzon ve Mussolini'nin görüşeceği" haberini Ankara'ya iletmiştir. Aynı telgrafta, Sultan'ın (sabık) Hindistan'a hitaben bir beyanname neşrederek, Hilafetin tehlikede olduğunu ifade ettiği ve tüm müslümanlardan itaat talep ettiği yazılıdır. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Hükümeti Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, İstihbarat Şubesi Berlin Telsizi, 18/11/38, Dosya 89 B/6, FK:1030 10, Yer No: 101 653 6 4, Bkz. Ek 1

nadan önceki tatlı yel gibidir". Yine aynı gün "...sabah iç tüzük görüşüldü. Hemen her maddesine karşı çıktık" der²⁶. İnönü'nün Ankara'ya çektiği telgraflardan bir kısmını seçersek: 26 Kasım: "Curzon, kapitüler devletleri konferansa çağırılmış. Onlarla görüşmeyeceğimi duyurdum"²⁷. 27 Kasım: "Curzon'la Irak konusunu konuştum. Musul'u istedim, reddetti, tartıştık"²⁸.

Bu arada İstanbul'dan Lozan görüşmelerine gölge düşürmek isteyen karşı propaganda haberleri de TBMM'ne gelmektedir. Erkan-ı Harbiye Reisi Fevzi Paşa, İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı'na yazdığı yazıda, İstanbul'dan gelen haberleri şöyle aktarmaktadır.²⁹ "1. Müttefiklerin atadığı polis müdürünün başında bulunduğu cemiyet şehrin asayişini ihlal edebilir. Bu cemiyet, Lozan Konferansı'nın bir sonuç alınmadan dağılacağı, dolaşısıyla savaşın kaçınılmaz olduğu hakkında propaganda yapmaktadır. 2. İslâm memleketlerinden celb olunacak özel birliklerle bir halife ordusu kurulacağı ve muhalif subaylardan ikiyüzlü kişilerin burada görev alacağı duyulmuştur.....5. İngilizler Vahdettin'in hayat ve hürriyetinin kurtarıldığını ilan etmişlerdir."

10 Aralık: "Noradounghian Efendi Ermeni yurdu istedi. Nasihat ettik"³⁰. Özellikle Boğazlar, Azınlıklar, Kapitülasyonlar, Musul üzerinde büyük tartışmalar oluyordu. Atatürk 25.12.1922'de Lozan görüşmeleri ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Kapitülasyonların konferansta birçok içtimaları işgal etmiş olmasının sebebinin bir türlü anlayamıyoruz. Bu meselelerin mevzubahis ve müzakere edilmesi bile millî onurumuza yöneltilmiş bir hakarettir. Bunları diğer şekil ve namlar altında gizleyerek bize kabul ettir-

26 B. Şimşir, a.g.e., s.116, 117. Bir diplomat değil, asker olan İsmet Paşanın bu özelliğinden diğer diplomatlar yararlanmaya çalışmışlarsa da Paşa doğrudan, net ifadelerini hep sürdürmüştür. İnönü anılarında şöyle der: "İtalyan delegesi Montagna beni protesto etti. Çok etkilendim. Ona, ben protesto bilmem, böyle protesto edersen bir saat sonra savaşa gireriz" dedim. Montagna telaşlandı, "Savaş lafını nereden çıkardınız? Ben tüm ömrümde emir aldım, emir verdim. Bunun dışında protestoydu, cilveydi böyle şeyler bilmiyorum" dedim. İsmet İnönü, *Hatıralar*, c.2, s.114-115.

27 B. Şimşir, a.g.e., s.130.

28 B. Şimşir, a.g.e., s.136.

29 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 3.12.1922. dosya:245/72, FK: 30 10 0 0 , Yer No: 204.393..31, Ek No: 5

30 B. Şimşir, a.g.e., s.190.

meye muvaffak olacaklarını tasavvur ve tahayyül edenler çok aldanıyorlar. Zira Türkler Kapitülasyonların devamının kendilerini pek az bir vakitte ölüme sevkedeceğini pek iyi anlamışlardır. Türkiye, esir olarak mahvolmaktansa, son nefesine kadar mücadele etmeye azmetmiştir³¹.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi Hüseyin Rauf Bey, 28.12.1922'de İzmir'de bulunan Erkan-ı Harbiye -i Umumiye Vekili Fevzi Paşaya şifreli bir telgraf yollamıştır. Bu telgrafta, İsmet Paşa'nın 27.12 tarihli telgrafı verilmiştir:³² "Curzon ile konuştuk. Boğazlar işinde sivil bölgelerin denetlenmesi ve siyasi teminat meselesini görüşmeye başladık. Denetimden vazgeçilebileceğini söylüyor ama ateşe militerler ve sivil tedbirler üzerinde ısrar ediyor. Bizim kendisine itimadımız olmadığı haberinin kendisine sızdığını, halbuki kendisinin bana itimadı olduğunu söyledi. Hüsnü mukabele ettim..."komisyonlar ve tali komisyonlar hiçbir meselede ilerlemiyorlar. Türk Heyeti buldukları noktada ısrar ediyorlar. Böyle devam ederse bir umumi proje vermekten başka çaremiz kalmayacak" diyor. İzah ettim ki bu durumun sebebi iki tarafın zıt prensiplerle çalışmasıdır. Evvela prensipler üzerinde ittifak etmek lazımdır. Bu arada Kapitülasyonlar meselesini açtı. Uzun uzun izah etti. "Bu hususta dünya bizimle beraberdir. Mutlak bir teminat vereceksiniz" dedi. Bu adam bütün meselelerde kendi görüşlerinde harfiyen ısrarlıdır. Ayrıldık. Hakikaten müzakereler bir yaklaşma ve uyuşma zemini bulunamayacak şekilde beklemektedir. Azınlıklar konusunda gayrimüslimlerin askerlikten istisnası için kesin surette ısrarlıdır. Bu konuda hükümetin son ve kat'i bir görüşü var mıdır?" Fevzi Bey, 29 Aralıkta yolladığı cevapta şunları yazmıştır. "Lord Curzon'un Sevr Antlaşmasını tadil edilmiş, hafifletilmiş, başka bir şekilde bize kabul ettirmek istediği anlaşılmıştır. Azınlıklar ve Kapitülasyonlar konusunda hiç bir fedakarlıkta bulunamayız ve askeri tedbirlerimize devam ederiz. Ben birkaç güne kadar Çanakkale cephesini teftiş ve tetkik edeceğim. Yeniden üç sınıfı silah altına almak üzere olduğumuza dair neşriyat ve propandaya devam olunmalıdır. Lozan'da sulhperver görünmekle beraber, döktüğü-

31 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I-II, 1906-1938, TİEY, Ankara, 1981, 3. Baskı, s.55.

32 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 29.12.1922, 400-1 26, 218 472 26 (3) Ek No: 2-3

müz kanları bir takım hayalata feda edemeyeceğimizi kesin bir biçimde ih-das etmeliyiz...”³³

27 Ocak, İsmet Paşa:“Görüşmeler kesildi. Musul, Kapitülasyonlar, Trakya Sınırı, Tazminatlar askıda”.

Mustafa Kemal, İzmir'den çektiği telgrafta, “karşı tarafın sunacağı bir projeyi reddettiğimiz takdirde konferans sona ererse, askeri hareket tabii ve elzemdir ve o yolda hareket edilecektir” der³⁴. 8 ay süren görüşmelerde, İsmet İnönü'nün deyiimiyle “bütün Türkiye'yi versek kafi gelmiyordu”³⁵. Atatürk İzmir İktisat Kongresi'nde, görüşmeleri şöyle yorumlar: “Konferanstaki muhataplarımız bizimle 3-4 senelik değil, 300-400 senelik hesapları görüşüyorlar. Osmanlı Devletinin tarihe karıştığını, yeni Türkiye'nin varlığını, bunu kuran milletin çok azimkâr, imanlı ve celadetli olduğunu, tam bağımsızlık ve millî egemenlikten zerre kadar fedakârlık yapamayacağını hâlâ anlamamışlardır”³⁶. Giderek sertleşen görüşmeler 4 Şubat 1923'de kesildi. İsmet Paşa oteline döndü ve neler olduğunu soran gazetecilere, “Ne olacak, hiç. Esaret altına girmeyi kabul etmedik” dedi³⁷. TBMM Hükümeti yeniden savaş hazırlıklarına başladı. Savaş plânı tüm ordu birliklerine dağıtıldı. Heyet-i Vekile Başkanlığından Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesine'ne gönderilen, 6 Mart 1923 tarihli yazıda, şunlar yazılıdır: “İtilâf Devletlerinin Lozan Konferansı sonucu olarak Heyetimize sundukları proje bağımsızlığımızı ihlal edecek şartları ihtiva ettiğinden kabul edilmemiştir. “İtilâf Devletleri bu projenin aynen kabulünde ısrar ettikleri halde meydana çıkacak sonuçların sorumluluğundan kurtulmamız, pek mühim ve hayati olan Musul meselesinin belli bir sürede hali ve mali ve ekonomik ve idari meselelerde millet ve memleketimizin hayati hakları ve bağımsızlığının tam ve emin olarak elde edilmesi ve barıştan sonra işgal altındaki bölgelerimizin süratle tahliyesi esasları dahilinde

33 Aynı dosya Ek 4.

34 B. Şimşir, a.g.e., s.470-471.

35 İsmet İnönü, 2. kitap, İstanbul, 1978, s.72.

36 G. Ökçün, Türkiye İktisat Kongresi, 1923, İzmir, Ankara, 1968, s.253.

37 İsmet Giritli, “Lozan Kahramanı İnönü”, Lozan'ın 50. Yılına Armağan, s.38-45, s.40.

barış teşebbüslerine devam edilmesi için Hükûmete büyük çoğunlukla yetki verilmiştir.”³⁸

İngiltere ne kendi halkını ne de Müttefiklerini savaşa razı edebildi. Artık barış isteniyordu. 23 Nisan 1923’de başlayan görüşmelerde artık İngiltere’nin uzlaşmaz temsilcisi Lord Curzon yoktu. 24 Temmuz 1923’de Lozan Antlaşması imzalandı. Bağımsızlık Savaşımız bitmişti. Yenik uluslar arasında kendisine dayatılan antlaşmayı reddedip savaşan ve yeni barış antlaşmasını imzalatan sadece bizdik.

Mustafa Kemal, “Lozan, Türk Milleti aleyhine asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr’le tamamlandığı zannedilmiş büyük bir suikastın sonunu ifade eden bir belgedir”³⁹ sözleriyle bu Antlaşmayı yorumladı.

Lozan’la Türk ulusu hâlâ devam eden bir barış dönemine başladı. Yeni Türk Devleti tanındı, bağımsız devletler arasındaki yerini aldı. Son zamanlarında artık siyasi, adli ve mali egemenliğini yitirmiş, Sevr’i imzalamış Osmanlı Devleti yabancılarla ve gayrimüslim uyruklarına tanıdığı kapitülasyon ve imtiyazlarla birlikte tarihe gömüldü.

Lozan’la kazanılanlar değerlendirilirken Sevr’le neler kaybettiğimiz unutulmamalıdır. Lozan’da masaya oturan yeni devletin, ardarda girilen savaşlarda gençlerini yitirmiş yoksul nüfusu, harap toprakları, yorgun (ama herşeye rağmen savaşa hazır) ordusu vardır. Savaşlar tüm kaynaklarımızı yok etmiştir. Ama Kurtuluş Savaşı ve Lozan’da verilen büyük mücadelede başarılı olunmuştur. Sevr’e razı olan, teslimiyetçi, yalvaran tutum, yerini Kurtuluş Savaşı’nı gerçekleştiren, gerekirse tekrar savaşa hazır yürekli insanlara bırakmıştır. Türk ulusu huzur içinde yaşayabileceği yurdunu her şeyi göze alarak büyük fedakârlıklarla kurtarmıştır. Türkleri bir ulusa dönüştürmeyi başaran, savaşı ve barışı planlayan, uygulayan, gerçekleştiren Mustafa Kemaldir.

Lozan, I. Dünya Savaşı’nı bitiren antlaşmalardan tek ayakta kalandır. Sevr’in karanlığı Lozan’ın aydınlığına, köleliği hürriyete, sömürgesi bağımsız devlete dönüşmüştür.

³⁸ T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 6.3.1923, Dosya 49/62, Ek:6-7, F.K:30 10.0.0, Yer No: 54.357.2.

³⁹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 24. VII. 1933, s.96.

Atatürk, her alanda yaptığı devrimlerle Lozan'la kavuştuğumuz bugünkü sınırlarımız içinde silik bir yığının parçası olmayan, kadınıyla, erkeğiyle en ileri ve uygar ülke vatandaşlarıyla eşit hak ve özgürlüklere sahip, önlerine gelişmeleri için hiçbir kıstasla engel konmayan, gelişime açık, "fikri hür vicdanı hür" insanların yaşadığı bir Cumhuriyet kurmuştur.

EKLER

Ek 1

تورک ایلیک و تاجیک ایلیک

طهران ریاستی

استخبارات شعبه

برلیه نمره ۲۸۱ ۱۱۱ ۱۸

۱- تورک هیئت مرضی رئیس محمت باسا بارسده نوزانه عودت
ایتمده. بو آنقاره، لورد کوروزده و موسوی نیک مذاکرات

ابتدائی ده بولونجه اوزره نوزانه جوارنده ملاقاتدیر
انتظار ایتمکده در. ایلیک ملاقات بازار کوی اولمده
صوتیه دتوم کلمه جلد. بازار ابرش کوی کتاد ایلم جلد
اولده نوزانه قوتقاندان ایلیک اولرد ایویجه رئیس
کلوت ریاست ایله جلد.

۲- استانبولده کلمه بر فیه کوره تورک سوسیالیست فرانس
رئیس حیه حلی نیک قتل ایتمده.

۳- سلطانک کهنستانه قطباً نتر ایتمک بر بیاننامه ده مقام
خداوند تریله ده اولدین اجاده و بوتوم مسلمانده اطاعت

طلب ایتمکده

030	10		101	653	6
-----	----	--	-----	-----	---

SEVR'İ BİLMEK LOZAN'I ANLAMAK

Ek 2

تودكا بروتوكل ملت مجلسی

ادرا و كیاری هیاتی زبانی
قلم نصوص بدین
عدد:

۲۸-۱۲-۲۸

ایریدره ایجا رجب قوچو رکیبه خونه بیگ خدیوینه

ماتنه

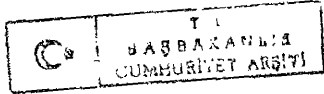
خونه عفتیک خدیوینه برود ۱۲۱۲۷ ۲۸۱ تاریخ
تغیره تقاضا آیده عتیه ایستاده . بریده و کتله و دوزینت
عفتیک خدیوینه
اجا ویسکه هاتین

صدیق

کوردو نه ایجه موافقا ایدیم . عتیه لر ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده
صدیق نه کوردو ایجه موافقا ایدیم . و عتیه لر ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده
ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده
در بر عتیه ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده
حرفه جوی کوردو ایجه موافقا ایدیم . عتیه لر ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده
عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده
ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده عفتیک خدیوینه و ایستاده ایستاده

تورکیا بیرون دولت خجانی
اشرا و کلالاری حیاتی ریاضی
قلم خنوس مبدیری
عدده

مدرک تورعا پیرونه واجیه اویش لیسر دینه . حله صیرو اصل اولش ایلرینه مستدرک
تصلو ایسه بیله خجانی توروی . فرسیسونه رقابله خجانی کالج رسیده ایلرینه
تورکیا حله درن زنگنه نطقده توقفه اولور اییلور . ایل ۹ و ۱۰ ایلده نطقده
تورکیا یاز و یازغوی برده و برده نطقده یاز و یازغوی رسیده . ایل ۱۱
ایتمله برده نطقده سیه نطقده خجانی ایستدر ۹۱ لایشفه حیاشمه
اول برده نطقده وزیریه اتفاقده نطقده اولور . تورکیا حیاشمه
مدرک اجدی . اولورده اولورده اولورده اولورده اولورده اولورده
ویا برده اولور . نطقده برده نطقده برده نطقده برده نطقده
سدرده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده
نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده
نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده
نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده نطقده

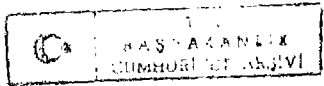
Handwritten signatures and dates at the bottom of the document.

Ek 4

Handwritten notes and numbers at the top left.

Handwritten numbers and text: 48/48/48, 26, and 'پروا کسب و کسب'.

تودکیا پروتکت ملت شپاسی
اجرا و کتاری هیاتی دیانی
تلم ۴۸/۴۸/۴۸

Handwritten text in Turkish, likely a report or official communication, mentioning 'تلم ۴۸/۴۸/۴۸' and 'پروا کسب و کسب'.

Handwritten text: 'مکتب باشگاه' and 'دیانتیه کسب'.

Handwritten numbers: ۱۴۴۴

Handwritten numbers: ۱ / ۴۸۷

Handwritten text: 'تلم ۴۸/۴۸/۴۸' and 'پروا کسب و کسب'.

Handwritten text: 'تلم ۴۸/۴۸/۴۸'.

Handwritten text: 'تلم ۴۸/۴۸/۴۸'.

Handwritten text: 'تلم ۴۸/۴۸/۴۸' and 'پروا کسب و کسب'.

214

تۆركيا بويوك ملت مجاسى
اجرا و كارلى هيئتى رياستى
قلم مخصوص مديريتى
عدد

هېتىت بىلەن رايانتم

214

1- استىزىلىدە ئىشلىرى ئاخىرلاشماق مۇرەككەپ مەلۇمات بېرىمىز ئىشلىرى .
 2- ئىشلىرىنى مەسئۇلىي مەسئۇل بىلەن ئىشلىرىنى ئاخىرلاشماق مۇرەككەپ مەلۇمات بېرىمىز ئىشلىرى .
 3- ئىشلىرىنى مەسئۇلىي مەسئۇل بىلەن ئىشلىرىنى ئاخىرلاشماق مۇرەككەپ مەلۇمات بېرىمىز ئىشلىرى .
 4- ئىشلىرىنى مەسئۇلىي مەسئۇل بىلەن ئىشلىرىنى ئاخىرلاشماق مۇرەككەپ مەلۇمات بېرىمىز ئىشلىرى .
 5- ئىشلىرىنى مەسئۇلىي مەسئۇل بىلەن ئىشلىرىنى ئاخىرلاشماق مۇرەككەپ مەلۇمات بېرىمىز ئىشلىرى .

2

جواباً بىلەن چىقارغان 1 چىقارغان ارزىلىق ئىزدەش ئىشلىرى ئۈچۈن 2009-يىلى 1-قېتىملىق رايانتم

۲۶۶

Ek 5 a

4

	T.C. ANLAŞKANLIK POST ARSIVI	تودکیا دیوانلر مجاسی اجراء کلامی، مکتوب، مطبوع قلم خاندان دایرہ
--	------------------------------------	---

نفاذ دہ کے ایک مسمیہ لکھنؤ سے وکیلانہ نامہ خطبہ اور خریدنے اور شہید محمد حسین
 عصیانہ پیشہ۔۔۔ سوکلیہ خلیفہ قاضی نظام خاندانہ لکھنؤ۔۔۔ ۱۸/۱۲/۲۰
 ۱۹۱۸ نومبر۔۔۔
 اٹالہ جریہ محمد علی
 قندہ

۱۱
 ا

۱۸/۱۲/۲۰

۱۸/۱۲/۲۰

2

جواباً تاریخ ۱۱ اور ۱۲ جواباً اردو لکھنؤ مورخہ ۱۸/۱۲/۲۰

Ek 6

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 اعضاء مخصوصه

400 295
 40
 42

T.C.
 BAŞBAKANLIK
 CUMHURİYET ARŞİVİ

4/2/2008

~~.....~~

.....

.....

.....

.....

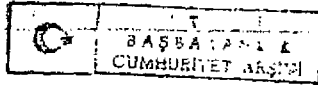
.....

.....

Ek 7

49
2

لوایح و اسناد
اعضای مخصوصه

امتلاف دولتینک لوزان قوتقونسی تیکی لاری به حق ره
 ندریم لشکر معاصیر و روسی استقلالین نقل ترانزیشن اشتراکی اینک
 صلیک کورتیله املاف دولتینک برورد و ندر ~~صدا~~
 قریله احوال لشکر حله معرکه کورن نتیجه ندر مسؤلیتیته برتری
 یک هم بهایا ایلدن برهنه ندر ~~حالی~~ برورد
 ظرقه صلی و عالی واقفیدر و اداری مسائله ندر و عملتینک حقوقه
 حیاتیات مجامعینک درون
 حیاته و استقلالیه ندر تام و امید لاری به استقلال ~~استقلال~~
 قوتی ندر استبرک رانیه
 اصلیه ندر ددام الامتسن ~~اعضای~~ ~~اعضای~~ ~~اعضای~~
 و اشغور ندر ~~اعضای~~

G30	10			54	256	2
-----	----	--	--	----	-----	---